

Patyi András¹

A jogegységi panasz bevezetésének és továbbfejlesztésének néhány kérdése²

Néhány gondolat a jogegységi panasz karakteréről

Az Országgyűlés 2019 decemberében a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.) módosításával³ egy új jogorvoslati eszközt intézményesített: bevezette a Kúriánál előterjeszthető jogegységi panasz lehetőségét magával a Kúria határozataival szemben.⁴ A szabályozás szokatlanságát nemcsak az jelöli, hogy önálló jogorvoslati kérelem intézményesítése és egyben annak elbírálására vonatkozó eljárési szabályok egy szervezeti és igazgatási karakterű törvényben jelennek meg, hiszen az önkormányzati rendeletek feletti törvényességi kontroll (normakontroll) eljárési szabályai is sokáig a Bszi.-ben kaptak helyet,⁵ hanem az is, hogy ezek a sajátos felülvizsgálati eljárési szabályok nem jelennek meg az egyes perrendekben.⁶ Az, hogy a jogegységi

¹ Egyetemi tanár, tanszékvezető, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Lőrincz Lajos Közigazgatási Jogi Tanszék; kúriai tanácselnök bírósági; a Nemzeti Közszerológiai Egyetem prorektora. Kapcsolat: patyi.andras@uni-nke.hu.

² Ez a tanulmány a Kúria elnökének felkérésére készített, a jogegységi panasz bevezetését előkészítő modellezési eljárás során Zödi Zsolttal közösen készített módszertani feljegyzés Szerző által írt részének rövidített és átdolgozott változata. A tanulmányban a Szerző felhasználta a szabályozás kiegészítésére készített javaslatát. A kézirat lezárása után az Országgyűlés a 2020. évi CLXV. törvénnyel, 2021. január 1-jei hatállyal módosította a Bszi.-t.

³ Az egyes törvényeknek az egyfokú bírósági eljárási hivataltal eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvény (a továbbiakban: Efjt.) 72. §-a.

⁴ Osztovcics András és Varga Zs. András a *Magyar Jogban* év elején frissen megjelent cikkei már egyfajta elemzést tartalmaznak az új eljárásrendről, részben a precedensrendszer kérdéseit elemelve. Lásd Osztovcics András: Törvénymódosítás a bírósági joggyakorlat egységesítése érdekében – jó irányba tett rossz lépés? *Magyar Jog*, 67. (2020), 2. 72–80; Varga Zs. András: Tíz gondolat a jogegységről és a precedenshatásról. *Magyar Jog*, 67. (2020), 2. 81–87.

⁵ Az eredetileg a Bszi. 46–61. §-aiban található normakontroll-eljárési szabályok (ideértve a helyi jogalkotó mulasztása esetén lefolytatható eljárásokat is) lényegében „átkerültek” a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény XXV. Fejezetébe (139–150. §).

⁶ Az egyes perrendtartások említik, de nem szabályozzák magát az eljárást.

panaszt jogorvoslati eszköznek tekintem, szinte magától értetődő is lehet. Részben az elnevezése miatt is (panasz), de sokkal inkább a panasz eljárás lehetséges eredményei okán teszem így. A sikeres panasz vezethet arra is, hogy a Kúria jogegységipanasz-tanácsa hatályon kívül helyezi a Kúria panasszal támadott határozatát, mert az valamely korábbi, közzétett kúriai határozattól jogkérdésben eltért. De itt rögtön meg is kell állni, mert a jogegységipanasz-eljárás másik lehetséges eredménye éppen az lehet, hogy a panasszal támadott határozatot annak ellenére nem helyezi hatályon kívül, hogy az korábbi, közzétett határozattól jogkérdésben eltért, mert úgy találja, hogy az eltérés indokolt volt.⁷ Más szavakkal, az eredményes jogegységi panasz (amely tehát igazolja, hogy a panaszos esetében jogkérdésben eltérés történt) egyéni szempontból sikertelen lesz. Éppen ezért nevezhetjük ezt a jogintézményt Janus-arcú jogorvoslati eszköznek.

Azon – megítélésem szerint – még hosszabb ideig dilemmázni fog a magyar jogtudomány, hogy a panasz eljárás inkább jogorvoslat-e, vagy inkább a jogegység biztosítása az elsődleges célja, és ez utóbbi kiemeli az egyéni jogsérelmek orvoslására szolgáló jogi eszközök közül, de sose feledjük, hogy a jogorvoslati eszközöknek nem az a rendeltetése, hogy mindig a kérelmezőnek teremtsenek igazat, hanem hogy korrigálják a nem megfelelő, nem teljesen jogszerű állami döntést. Itt azonban nem erről van szó, hanem arról, hogy az eljárás elsődleges célja a jogegység biztosítása, és nem az egyéni jogsérelem orvoslása, amelyre szintén sor kerülhet, de nem feltétlenül. A Bszi. 41/C. § (1) bekezdés szerint amennyiben a jogegységipanasz-tanács megállapítja a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való eltérést, mindenképpen döntenie kell a bíróságokra kötelező értelmezésről, és ennek megfelelően kell határozatában a támadott új határozat sorsáról rendelkeznie.

Miközben a panasz beadásának feltétele, hogy a fél ügyében hozott (új) kúriai döntés egy közzétett korábbi kúriai döntéstől jogkérdésben (állítólag) eltért, az eljárás eredményeként éppen az eltérő új határozat, amelyet a panaszos a jogkérdésben való eltérés miatt sérelmesnek tart, lehet az, amely a bíróságokra kötelező helyes jogértelmezést tartalmazza. Ezt úgy fogalmazhatnánk meg másként, hogy a jogegységi panasz nem akkor sikeres, ha az eljárás során igazolható a jogkérdésben való eltérés a két határozat között, hanem akkor, ha a Kúria jogegységipanasz-tanácsa szerint az új határozat a jogkérdés helyes megítélésétől, azaz a helyes jogértelmezéstől tért el. Hiszen ha az eltérő új határozat tartalmazza azt a jogértelmezést, amelyet a Kúria jogegységipanasz-tanácsa is helyesnek tart, akkor a panasz nem lesz sikeres.

A jogegységi panasz és a panasz eljárás jellemzőinek, karakterének megragadásakor még egy fontos jellemzőjét ki kell emelni. Ez pedig a rendkívül

⁷ Bszi. 41/C. § (1) bekezdés a) pont.

erős alapjogi, mondhatni alkotmányjogi karaktere. Az eljárás magja lényegében a törvény előtti egyenlőség alaptörvényi követelményének konkrét ügyben való érvényre juttatása az egységes bírói értelmezés kereteinek megteremtése mellett. Ez egyfajta alkotmányjogi bíráskodást jelent. Ugyanezt a jellemzőt erősíti az is, hogy az Alaptörvény 28. cikke meghatározza a bíróságok számára a jog értelmezésének alkotmányos kereteit, korlátait. Ez azt jelenti, hogy a jogegységipanasz-eljárásnak a jogszabályok kötelező értelmezésére írt alaptörvényi kereteknek megfelelő bírói jogértelmezés megállapítására kell vezetnie, hiszen a 28. cikk előírásai a panaszeljárásban hozott kúriai határozatokra is kiterjednek. E körülmények okán is érdemes az alkotmánybírói gyakorlat figyelembevétele, de más miatt is. Az Alkotmánybíróság több mint 30 évnyi tapasztalatot halmozott fel a korábbi esetek kezelését, azaz a megelőző döntések újabb döntések meghozatala során való figyelembevételét és felhasználását illetően, és ezek közül a tapasztalatok közül több is jól használható vagy éppen iránymutató lehet a Kúria jogegységipanasz-eljárásai lefolytatása során.

Jelen írás elkészítésekor ugyanis mindössze két panaszügyben született döntés (mindkettő visszautasító határozat volt), és egy harmadik van éppen folyamatban, vagyis jelenleg még nem áll rendelkezésre komolyabb tapasztalat.

Az AB gyakorlata használható közvetlen példaként a jogegységipanasz-eljárások lefolytatása, és közvetett példaként a kúriai ítélkezés számára is. Alkotmánybíróágunk gyakorlata is az úgynevezett kartális precedensrendszerek közé tartozik, azaz a különböző hatáskörei ellátása során elsődleges feladata egy meghatározott alapvető dokumentum, az Alaptörvény (korábban: az Alkotmány) adott rendelkezéseinek értelmezése. Ugyanakkor az egymást követő döntésekben a korábbi értelmezések már mint az éppen meghozandó döntések alapjai jelennek meg, egyszerre igazolva azt, hogy az Alkotmánybíróság a saját döntéseit maga is követi, másrészt azt, hogy ezzel döntései kiszámíthatók, előre megjósolhatók.

A magyar alkotmánybírói gyakorlat sajátos felfogást képvisel a korábbi alkotmánybírói határozat precedensként való kezelését illetően. (Érdemes megjegyezni egyébként, hogy az Alaptörvény hatálybalépése után hozott döntésekben maga a „precedens” szó használata csak az Emberi Jogok Európai Bírósága döntéseire való hivatkozás során kerül elő.) Nyilvánvaló, hogy az absztrakt alkotmányi és alaptörvényi szabályok a jogállam-klauzula integráns alkotóelemét jelentő jogbiztonság követelménye, és az annak részét képező kiszámíthatóság megköveteli, hogy az egyes ügyekben az adott rendelkezésre nézve lefektetett alaptörvényi értelmezéseket és érveléseket a későbbi ügyekben is kövesse az Alkotmánybíróság. Ráadásul a korábbi Abtv. (1989. évi XXXII. törvény) 27. §-a és az új Abtv. (2011. évi CLI. törvény) 39. §-a értelmében az Alkotmánybíróság határozatai mindenkre nézve kötelezőek, amit nem lehet másként érteni, mint hogy az Alkotmánybíróságra magára nézve is kötelező minden általa meghozott

határozat. A jog kiszámíthatósága iránti alapvető igény a jogkérdésekben hozott döntések kiszámíthatóságát is magában hordozza, ezért az alkotmánybírószági döntések kiszámíthatóságának egyik alapvető feltétele a korábbi döntések felhasználása az újabbak meghozatalánál.

A precedensek és a „tesztek” szerepe az Alkotmánybíróság gyakorlatában

Az Alkotmánybíróság az ugyanazon kérdés eldöntésével foglalkozó korábbi döntések sorozatával így fokozatosan (de adott esetben akár egyetlen döntés meghozatalával) úgynevezett tesztek alakít ki, és a „precedenseknek” e tesztek lefolytatása során van alapvető szerepük. A tesztek nemcsak egy-egy alkotmányos jog tartalmának vagy éppen az abba való ütközés megállapításának, hanem eljárásjogi kérdések eldöntésének is alapjául szolgálnak. Így beszélhetünk befogadási és visszautasítási tesztéről, ezen belül az indítvány megfelelőségének tesztjéről, de természetesen a legfontosabbak az érdemi kérdésekre kialakított tesztek. A tesztek elvégzése során az Alkotmánybíróság mindannyiszor rendre felsorolja (vagy felemlíti) a korábbi döntéseket, és kiemeli azok lényegét. Ez olykor egy-egy mondat, gyakran azonban egész bekezdések felidézését jelenti az autoritásként hivatkozott korábbi határozatból, majd az azt megerősítő további határozatok felsorolása következik. Ilyen érdemi teszt például a hátrányos megkülönböztetés tesztje, az alapjogok ütközésének tesztje, az alapjog korlátozásának tesztje (az úgynevezett alapjogi tesztek), a jogállamiság egyes alkotóelemeinek kibontását elvégző teszt, vagy éppen a vívmányteszt, amely annak kiszűrését, kibontását jelenti, hogy mi tekinthető a történeti alkotmány vívmányának, és így kötelező alkotmányos értelmezési keretnek.⁸

Nemcsak az egyes tesztek belső szerkezete (amely gyakran többretegű), hanem a korábbi döntések felhasználása is sajátos, de figyelemre méltó mintázatot mutat az Alkotmánybíróság döntéshozatali rendjében. Mielőtt a legfontosabb teszt (az alapjog-korlátozás ellenőrzése) belső logikáját vázlatosan áttekintenénk, érdemes a magyar kartális precedensrendszer árnyoldalára is felhívni a figyelmet.

Az egyes alkotmányi rendelkezésekhez kapcsolt értelmezések nem önálló normák, ezek természetükből fakadóan csak érvelések és értelmezések, és emiatt elvileg mindig csak az adott alaptörvényi rendelkezésekkel együtt, azok kiegészítéseként lehetnének kezelhetők. A hazai alkotmánybírószági gyakorlat azonban

⁸ Az alkotmánybírószági döntéshozatali rendszer és az egyes tesztek (mércek) kialakulására átfogó jelleggel lásd Sólyom László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Budapest, Osiris, 2001. 19–250.

az 1990-es évek elejétől úgy alakította magát, hogy miután egy alkotmányossági probléma kapcsán egy-egy alkotmányi rendelkezésből kiolvastott és az adott rendelkezéshez rögzített egy döntési formulát vagy egy értelmezést, a későbbiekben általában csak megidézte az adott alkotmányi rendelkezést (esetleg nem is idézte, csak általánosságban utalt rá), és az indokolásában kialakított saját döntési formuláját tekintette az alkotmányosság megítélésének alapjaként.

Ez egy olyan sajátos precedenstechnikához vezetett, amelyben a döntés alapjául szolgáló alkotmányi szöveg helyett az alkotmánybírószági határozatok által létrehozott döntési formulákat és normatívákat, vagyis az Alkotmánybírószág saját mondatait, az azokban megfogalmazott tételeket használta fel az alkotmányossági kérdés megítélésének alapjaként, azaz kanonizált, önálló életre kelő indokolásszövegek normaként való használatáról beszélhetünk. A problémát maga az Alkotmánybírószág is elismerte, hiszen maga is hangsúlyozta, hogy az „Alkotmánybírószág bár a döntéseiben felhasználta a korábbi határozataiban tett okfejtéseket és megállapításokat, a döntéseinek jogalapja mindig a hatályos alkotmány adott rendelkezése volt”.⁹ A korábbi okfejtések és megállapítások felhasználása éppen azt jelenti, hogy a döntéseket azok alapján hozták meg, és természetesen, hogy végső jogalként az Alkotmány rendelkezése szolgált.

Ez a helyzet nem sokat változott az Alaptörvény hatálybalépése óta sem, egyrészt a régi alkotmánybírószági határozatok átvétele miatt is, másrészt az Alaptörvény hatálybalépése után hozott újabb, precedensként lefektetett indokolási értelmezések is ugyanezt a módszert követik.¹⁰ Mindennek példaként érdemes az Alaptörvény hatálybalépése előtti, az Alaptörvény negyedik módosítása által hatályon kívül helyezett határozatok további felhasználásának tesztjét röviden ideidézni.

Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása (2013. március 25.) 19. cikk (2) bekezdése 2013. április 1-jei hatállyal megváltoztatta az Alaptörvény Záró és vegyes rendelkezéseinek 5. pontját, és annak szövegét úgy állapította meg, hogy „[a]z Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírószági határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezés nem érinti az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat.” A normaszöveg tehát a korábbi határozatok hatályvesztését mondta ki, rögzítve, hogy a joghatások nem változnak, azaz például a megsemmisített jogszabályi rendelkezés ezzel nem kel újra életre. Kérdésként vetődött fel ezek után, hogy az Alkotmánybírószág felhasználhatja-e a korábbi (az Alaptörvény előtt hozott) határozatait, alapíthatja-e arra egy-egy alkotmányos

⁹ 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [29].

¹⁰ Ez a kritika többször megjelenik Pokol Béla párhuzamos vagy különvéleményeiben, lásd még pl. Blumman László: Az alapjogi teszt a nyelv fogságában. *Jogtudományi Közöny*, 67. (2012), 2. 145–156; Pozsár-Szentmiklósy Zoltán: Érvelés alapjogi jogvitákban. *Iustum Aequum Salutare*, 13. (2017), 2. 105–119.

jog értelmezése, egy-egy teszt elvégzése során az érvelését. Az idézett alaptörvényi rendelkezés szerint világos, hogy nem.

Az Alkotmánybíróság által rögzített új teszt ennek az ellenkezőjét vezette le. Egyrészt rögzítette, hogy már az Alaptörvény hatálybalépése után kimondta, hogy az újabb ügyekben felhasználhatja az Alaptörvény hatálybalépése előtt hozott határozataiban szereplő érveket, ha „az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezései és értelmezési szabályai alapján ez lehetséges”.¹¹ Az Alaptörvény hatálybalépése utáni korai időszakban sem tette félre korábbi gyakorlatát az Alkotmánybíróság, de a korábbi Alkotmányon alapuló határozatokban kifejtett elvi jellegű megállapítások felhasználása során megkívánta az előző Alkotmány és az Alaptörvény megfelelő szabályainak tartalmi összevetését és mérlegelését, immár az Alaptörvény új értelmezési szabályaira is tekintettel.

Ehhez képest kellett volna változást előidéznie az Alaptörvény negyedik módosításának, de mindössze annyi történt, hogy az Alkotmánybíróság megszigorította a korábbi döntés felhasználásának tesztjét. Mindenekelőtt rögzítette, hogy a Záró rendelkezések 5. pontja alapján a fentiekben ismertetett összevetés eredményeképpen az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott határozataiban foglalt érvek felhasználását kellő részletességgel indokolni kell, viszont a korábbi alkotmánybíróvási döntésben megjelenő jogelvek figyelmen kívül hagyása az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén is lehetségessé vált, a szabályozás változása a felvetett alkotmányjogi probléma újraértékelését hordozhatja. Vagyis a korábbi határozatok hatályon kívül helyezése nem akadályozza a felhasználást, csak azt részletesebben meg kell indokolni, viszont a mellőzést megalapozhatja.

A jogegységipanasz-eljárások lefolytatása, a korábbi és az új határozat közötti jogkérdésben való eltérés megítélése szempontjából fontos lehet, hogy miként fest ez az újfajta precedensfelhasználási teszt. A korábbi határozatokban kidolgozott érvek, jogelvek és alkotmányossági összefüggések felhasználásának feltétele (1) egyrészt, hogy az Alaptörvény adott szakasza tartalmilag egyezik az Alkotmánnyal, (2) kimutatható az Alaptörvény egészét illető kontextuális egyezősége, (3) megtörténik az Alaptörvény értelmezési szabályainak figyelembevétele, (4) a konkrét ügy alapján a megállapítások alkalmazhatóságának nincs akadálya, továbbá (5) szükségesnek mutatkozik azoknak a meghozandó döntése indoklásába történő beillesztése. Ebből az öt lépésből áll tehát az a teszt, amely a korábban meghozott, de az alkotmányozó által hatályon kívül helyezett (azaz már nem is létező) határozatainak a figyelembevételét vizsgálja. Az alapjog-korlátozási teszthez hasonlóan tehát itt is többlépcsős műveletről van szó, ahol az első kérdés

¹¹ 22/2012. (V. 11.) AB határozat, Indokolás [40].

eredménye (konklúziója) a következő lépés premisszájává (kiindulópontjává) válik, vagyis a teszt alapján a korábbi lépéseknek a felhasználhatóság melletti eredménye ellenére bármelyik lépés vezethet oda, hogy végül a felhasználásnak akadálya van, vagyis a korábbi döntés nem használható fel, nem szolgálhat hivatkozási alapként. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor azt is egyértelművé tette, hogy nem egyszerű érvként kezeli ezeket a döntéseket, hanem a hatályát vesztett alkotmánybírósági határozatokat forrásként jelöli meg, és „a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket”.¹²

Az alkotmányozó kifejezett akarától és az alaptörvényi normaszövegtől eltérően a korábbi döntések felhasználásának és hivatkozásának a végső jogalapjaként a döntések indokolásával, valamint azok alkotmányjogi forrásaival szemben a demokratikus jogállamban érvényesülő alapvető követelmények jelennek meg. Az Alkotmánybíróság fő érve az volt, hogy ezeknek „mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának léetalapja.”¹³

Ennek a tesztnek a részletes említése azért is fontos, mert ugyan az Alkotmánybíróság megfelelő indok esetén módosíthat korábbi gyakorlatán, el tud térni korábbi döntéseitől más tesztek során is, de ez a teszt kifejezetten az eltérés-fenntartás kérdéskörét kezeli, hasonlóan ahhoz, ahogyan a Kúria a jogegységipanasz-eljárásokban szembesül majd a jogkérdésben eltérő döntés fenntartása vagy fenn nem tartása problémájával. Kérdés továbbá az, hogy lehet-e az alapjog-korlátozási teszt a jogegységipanasz-eljárás egyik mintája.

A jogkérdésben való eltérés megléte vagy hiánya, illetve az eltérés indokolt-sága vagy indokolatlansága (pontosabban ezek megítélése) egyfajta állandóságot (persze nem merevséget) mutató, kiszámítható eljárásrendet, azaz teszteket igényel. Az alaptörvényi szabály és egy más jogszabályi rendelkezés közötti (az indítványban állított) normakonfliktus elbírálása az alapjogsérelem megállapításától (azaz annak eldöntésétől, hogy a jogszabály alkotmányosan megengedett módon korlátozza-e az alaptörvényi rendelkezést) az alapjog-korlátozás szükségességének, majd végül az arányosságának vizsgálatáig, elbírálásig tart, ez az alapjog-korlátozási teszt záró mozzanata. Az alapjog-korlátozási teszt kapcsán talán a legfontosabb annak többretegűsége, a kiindulási alapok (*premisszák*) és következtetések (*konklúziók*) szerepe, amelyben nemcsak ezek egymásra épüléséről van szó, hanem arról is, hogy a premisszák alapját és a konklúziók levonásának

¹² 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [32].

¹³ 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [30]–[33].

kereteit az Alkotmánybíróság határozataiban kidolgozott formulák szolgálják. A többretegűség tehát azt jelenti, hogy a teszt vizsgálati szempontjai egymással szorosan összekapcsolódnak, az egyes vizsgálati lépések eredményei a következő lépések premisszáinak tekinthetők.¹⁴ Mindez nemcsak azt jelenti, hogy a vizsgálat egy korábbi szakaszban történő kérdésfeltevés szintjén is fennakadhat már, hanem azt is, hogy egy-egy lépés kihagyása a következő lépés premisszájának érvényességét és ezzel a végső érvelés koherenciáját ingathatja meg.

A jogegységipanasz-eljárás egyes kérdései és a „jogkérdésben való eltérés” lehetséges tesztje

Az előzőek is arra utalnak, hogy a jogegységi ítélkezés mintázata nem teljesen új, nem teljesen ismeretlen vagy nem előzmények nélküli a magyar közjogban. Az alapjogi teszt logikai menete – megítélésem szerint – mintaként szolgálhat a jogkérdésben való eltérés tárgyában történő döntéshozatal számára. Nemcsak azért, mert az is vizsgálati (döntési) lépcsőkből áll, amelyekben egyik konklúzió a következő premisszája lehet, hanem azért is, mert a jogegységipanasz-eljárások kezdetén várható módon kialakul (pontosabban: rögzül) az alaptörvényileg is releváns általános fogalmak egy lényeges köre, amelyek rendre előkerülnek, így fokozatosan az eljárások alapjául szolgálnak. Másként megfogalmazva, az Alaptörvény 28. cikkének érvényesítése meghatározóvá válik az adott jogszabályi rendelkezés értelmezésekor (a kötelező értelmezés megállapítása során).

Ez az alaptörvényi cikk ugyanis a bírói jogértelmezés általános és elsődleges zsínórmértékeit (értelmezési kereteit) határozza meg egy adott jogszabályi rendelkezés értelmezésekor. Így annak megítélésekor, hogy két vagy több ítéleti jogértelmezés közül melyiket kell helyesnek elfogadni (és kötelezővé tenni), feltétlenül követni kell őket. Eszerint (1) a bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával összhangban kell hogy értelmezzék, így alapvető jelentőségű lesz a jogalkotói cél vizsgálata és értékelése, ennek során elsősorban (1a) a jogszabály preambuláját, (1b) a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. (Az Alaptörvény „elsősorban” fordulat használatával nem teszi kizárólagossá az itt felsorolt értelmezéseket, csak minden mást megelőző alkalmazásukat követeli meg.) (2) A bíróságok a jogszabályok szövegét (szintén „elsősorban”) az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik, így elengedhetetlen lesz az Alaptörvény releváns rendelkezéseinek az alkotmánybírósági értelmezést követő bírói értelmezése vagy legalábbis figyelembevétele. További értelmezési

¹⁴ Pozsár-Szentmiklósi (2017): i. m. 110.

premissza, hogy az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy (3) a józan észnek és a közjónak megfelelő, (4) erkölcsös célt és egyben (5) gazdaságos célt szolgálnak.

A jogegységipanasz-eljárásokban így nem egyszerűen csak két vagy több eltérő jogértelmezés összevetése és a leginkább megfelelő kiválasztása kell hogy megtörténjen, hanem meggyőződés szerint a Kúria arra kapott eszközt az új hatásköreivel, hogy az alaptörvényi értelmezési paradigmák érvényesítését elvégezze.

Miképpen alakítható ki a jogkérdésben való „eltérés” lehetséges vizsgálati tesztje, azaz melyek lehetnek a kiinduló premisszák, mik a konklúziók, és ezek vezethetnek-e újabb premisszához? Szükséges-e az azonos tényállás vagy legalább a tényállási elemek egy részének azonossága? A jogegységi panasz a benne rejlő döntési lehetőséget tekintve jogorvoslati kérelem, az eljárás részben jogorvoslati eljárás, és csak az érintett és jogosult kérelmére indulhat meg.¹⁵ Ebből kifolyólag a panasztanács elsősorban a beadott és kellően indokolt panaszokból indul ki, vagyis a jogi érvelés alapjait a jogi képviselők fektetik le minden ügyben. A panaszban kell a félnek (jogi képviselőnek) megjelölni azokat a döntéseket, amelyekben a jogkérdésben való eltérés felfedezhető. Ebből nyilván az egyik az ő ügyében hozott új döntés, a másik a korábbi(ak), és meg kell indokolnia, hogy miben látja az eltérést.

A befogadási teszt és továbbfejlesztési irányai

A Bszi.-ben intézményesített eljárásrend első lépése a befogadás tárgyában való döntéshozatal, azaz a jogegységipanasz-tanácsnak döntenie kell, hogy a panaszt befogadja-e, vagy nem fogadja be, hanem visszautasítja azt. A Bszi. alapján formalizált döntést a visszautasítás tárgyában kell hozni és kiadni, de a nem visszautasítás lényegében befogadást jelent. Ha a tanács a panaszt visszautasítja, nem történik érdemi vizsgálat. A jogegységipanasz-eljárás saját befogadási tesztet igényel, illetve ilyen teszt nyilvánvalóan ki fog alakulni. A látszólag egyszerű eljárási kérdések is választ érdemelnek, amelyekre a formálódóban lévő kúriai álláspont az alábbiak szerint alakul.

(1) Az első kérdés az eltéréssel érintett kúriai határozatok körének meghatározása, vagyis annak a több ezer döntésből álló halmaznak a kijelölése, amely a „Kúria közzétett határozata” fordulat alatt értendő, hiszen az ezektől jogkérdésben való eltérés lehet a panasz beadásának alapja. A jogegységipanasz-

¹⁵ Bszi 41/B. § (4) bekezdése szerint a jogegységi panaszt a Kúriánál az terjesztheti elő, aki az eljárási törvények alapján felülvizsgálati kérelem – vagy a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény alapján fellebbezés – előterjesztésére jogosult.

eljárás szabályozása során e fogalmat a Bszi. 2020. április 1-jétől hatályos szövege több helyen is használja. Így a jogegységi panasz benyújtásának alapja körében (lásd „a felülvizsgálati kérelemben a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való eltérésre hivatkoztak”, illetve „a Kúria ítélező tanácsa jogkérdésben [...] úgy tér el a Kúria közzétett határozatától”), másrészt a jogegységi panaszban – a beadványra vonatkozó általános szabályokon túl – meg kell jelölni azt a közzétett kúriai határozatot, amelytől jogkérdésben való eltérést a fél állítja. Amennyiben ilyen határozatot nem jelölnek meg, az a panasz visszautasítását vonja maga után.

A Bszi. a jogegységi eljárás szabályai között rögzíti, hogy a „Kúria közzétett határozata” alatt a Kúria Bírószági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatát kell érteni.¹⁶ Mivel a Kúria 2012. január 1-jén került nevesítésre („tétélezésre”) az Alaptörvényben, és – bár a Bszi. 188. §-a alapján a Kúria szervezeti értelemben és az ítélezési tevékenység tekintetében a Legfelsőbb Bíróság jogutódja, azonban – a Kúria Bírószági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozata alatt értelemszerűen csak a 2012. január 1-jét követően közzétett határozatok értendők. Mindennek hangsúlyozása azért is fontos, mert a Bszi.-t megelőzően hatályban volt, az elektronikus információszabadságról szóló 2005. évi XC. törvényből (a továbbiakban: Eitv.), amely a Bírószági Határozatok Gyűjteményéről már rendelkezett, így a jogutódlási szabályok alapján az is felvethető, hogy a korábbi Legfelsőbb Bíróság határozatai is beletartoznának a „közzétett kúriai határozat” fogalmi körébe. Az Eitv. 2007. július 1-jétől hatályba lépett 16. §-a vezette be egyes bírósági határozatokra nézve az elektronikus közzététel, vagyis internetes honlapon, digitális formában, bárki számára, személyazonosítás nélkül, korlátozástól mentesen, díjmentesen történő hozzáférhetővé tétel kötelezettségét a Bírószági Határozatok Gyűjteményében, az ezt követően meghozott határozatokra vonatkozóan, a gyűjtemény vezetését az Országos Igazságszolgáltatási Tanács (OIT) Hivatalához telepítette. A Kúria azonban ítélező tevékenységében, és nem a közzétételi tevékenységében számít az LB jogutódjának, így a Kúria előtti legfőbb bírói szerv határozataitól való eltérés nem kifogásolható, és annak megjelölése a panasz visszautasításához vezethet.

(2) A befogadási teszt másik kardinális, de csak időlegesen fennálló kérdése, hogy az április 1-je után benyújtott jogegységi panaszok visszautasítása miként indokolható meg, azaz a visszautasítás milyen jogalapra állítható. A Bszi. átmeneti szabályok körében [197/B. § (5) bekezdés] rögzíti, hogy jogegységipanasz-eljárásnak a 2020. július 1-jén és az azt követően meghozott jogerős ítélet vagy az ügy érdemében hozott jogerős végzés ellen van helye. Mivel a jogegységi panaszban – egyebek mellett – meg kell jelölni azt a határozatot, amellyel szemben a fél a panaszt előterjeszti, 2020. július 1-je előtt

¹⁶ 2020. április 1-jétől hatályos 32. § (1) bekezdés *b*) pont.

ilyen határozat fogalmilag nem jelölhető meg. A panasz kizárólag akkor felel meg a Bszi. rendelkezéseinek, így csak akkor fogadható be, ha abban a fél jogegységi panasszal támadható határozatot jelöl meg. Ennek hiányában a jogegységi panaszt a Bszi. 41/B. § (9) bekezdés *f)* pontja alapján mint tartalmilag hiányos panaszt érdemes visszautasítani. További lényeges kérdés a panasz beadhatóságának kezdő időpontja. Noha a jogegységi panaszra (és a normál jogegységi eljárásra) vonatkozó szabályok 2020. április 1-jén hatályba léptek,¹⁷ a Bszi. 197/B. § (5) bekezdése egy július 1-jére vonatkozó rendelkezést tartalmaz, rögzítve, hogy jogegységipanasz-eljárásnak a 2020. július 1-jén és az azt követően meghozott jogerős ítélet vagy az ügy érdemében hozott jogerős végzés ellen van helye. Felvetődik, hogy a „jogerős ítélet vagy ügy érdemében hozott jogerős végzés” fordulat a Kúria határozatára vagy a Kúria eljárását megelőzően született, az alsóbb fokú bíróság által hozott jogerős határozatra vonatkozik-e. Másként megfogalmazva: a Bszi. 197/B. § (5) bekezdése jogosultsági feltételt vagy kizárólag időbeli meghatározást tartalmaz? Megítélésem szerint a jogegységi panasz benyújtásának feltételei a Bszi. 41/B. § (1) és (2) bekezdésében nyertek megfogalmazást, az „Egyéb átmeneti rendelkezések” között megfogalmazott Bszi. 197/B. § időpont-meghatározást tartalmaz. Mivel a 41/B. § csak a Kúria határozata ellen teszi lehetővé a panasz előterjesztését, így az átmeneti rendelkezések közötti fordulat is csak erre, a Kúria jogerős határozatára utalhat, hiszen azok a fellebbezés hiánya miatt eleve jogerősek az egyes perrendi szabályok miatt. Bár valóban kevésbé félreérthető és pontosabb lenne, ha az átmeneti rendelkezésekben ennél egyértelműbben fejtette volna ki a jogalkotó, hogy a július 1-ji határidő mit jelent, hiszen ha azt a Kúria alatti bírósági szintre értjük, akkor a panasz eljárás érdemi bevezetése hónapokkal vagy egyes esetekben jó egy évvel is elhúzódhat (meg kell várni, míg a 2020. július 1-je után alsóbb fokon hozott jogerős határozat elleni kúriai felülvizsgálati eljárás befejeződik, és csak az azt követően hozott kúriai határozat lenne támadható.)

(3) Szintén lényeges kérdés a befogadási/visszautasítási tesztben annak értékelése, hogy a felülvizsgálati kérelem befogadását a közigazgatási perrendtartásról szóló törvény alapján megtagadó határozata elleni panasz esetén miként érdemes eljárni. Ilyenkor a panasz benyújtásának feltétele, hogy a felülvizsgálati kérelemben a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való eltérésre hivatkoztak. Kérdéses, hogy ezt a felülvizsgálati kérelemben megtett korábbi hivatkozást magában a jogegységi panaszban is meg kell-e ismételni. Másként, visszautasítható-e a panasz, ha abban ez a hivatkozás nem található meg. Ez még önmagában nem alapozza meg a jogegységi panasz visszautasítását, hiszen ennek csak akkor van helye, ha a felülvizsgálati kérelemben vagy a közigazgatási perrendtartásról szóló

¹⁷ Az Eft. 72. §-át hatályba léptető 242. § (4) bekezdése.

törvény szerinti fellebbezésben nem hivatkozott az előterjesztő a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való eltérésre.

(4) A fenti érvelések azonban megmutatják azt is, hogy a befogadási feltételek nem minden esetre alkalmazhatók egyértelműen, különösebb értelmezési és érvelési levezetések nélkül. Különösen igaz ez az illeték megfizetésének kérdésére, főleg a külön törvényekben biztosított kedvezmények figyelembevétele vagy figyelembe nem vétele témakörében. A Bszi. 41/B. § (9) bekezdés c) pontja alapján ugyanis a jogegységipanasz-tanács – hiánypótlási felhívás kiadását mellőzve – a jogegységi panaszt visszautasítja, ha az eljárási illetéket nem, vagy hiányosan fizették meg. Ebből következően a jogegységipanasz-eljárás illetékköteles eljárás. A jogegységipanasz-eljárásban alkalmazandó illeték mértékére az illetékről szóló 1990. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: Itv.) egyes 2020. április 1-jétől hatályos rendelkezései vonatkoznak. Mint már többször leszögeztem, a jogegységipanasz-eljárást a Bszi. valamennyi szakágra kiterjedően egységesen, *sui generis* jelleggel szabályozza anélkül, hogy utaló szabályt tartalmazna a Pp. költségkedvezményekre vonatkozó rendelkezéseinek alkalmazására, ugyanakkor az Itv. bírósági eljárási illetékekre vonatkozó fejezete az illetékmentesség körében kifejezetten rögzíti, hogy nem kötelezhető illeték fizetésére az, aki külön jogszabály szerint költségmentességet vagy e törvény szerint illetékmentességet élvez.¹⁸

A fentiekre figyelemmel a jelenlegi szabályozás alapján nem egyértelmű, hogy a jogegységipanasz-eljárásban mint perorvoslati eljárásban az Itv. rendelkezésein túl is biztosítható költségkedvezmény, vagy olyan sajátos eljárásról van szó, amelyben – kifejezett utaló szabály hiányában – nem alkalmazhatók egyéb költségkedvezményt biztosító jogszabályok rendelkezései. Mivel a jogegységipanasz-eljárás az adott bírósági eljáráshoz kapcsolódó – az ott előállt jogsérelem orvoslására is hivatott – külön jogvédelmi eszközként sajátos perorvoslatnak tekinthető, arra nézve a fél jogainak érvényesítését megkönnyítő, az eljárás korábbi szakaszában érvényesülő költségkedvezmények jogpolitikai indokai változatlanul megfogalmazhatók. Ezért érdemes lenne a polgári perrendtartásról szóló törvény egyes rendelkezéseire utaló szabályt¹⁹ kiegészíteni azzal, hogy a jogegységipanasz-eljárásban a Pp.-nek a költségkedvezményekre, illetve a meg nem fizetett illeték és az állam által előlegezett költség viselésére vonatkozó szabályait is megfelelően alkalmazni kell.

(5) Mint említettem már, a Bszi.-nek a jogegységipanasz-eljárásra vonatkozó rendelkezései 2020. április 1-jén léptek hatályba, azonban a Bszi. 197/B. § (5) bekezdése rögzíti, hogy jogegységipanasz-eljárásnak a 2020. július 1-jén és az azt követően meghozott jogerős ítélet vagy az ügy érdemében hozott

¹⁸ Itv. 56. § (1) bekezdés.

¹⁹ A Bszi. 41/B. § (5) bekezdésében.

jogerős végzés ellen van helye. A Bszi. 41/B. § (1) bekezdésének módosításában szövetszerűen is egyértelművé kellene tenni, hogy jogegységi panasznak a Kúria 2012. január 1-je után hozott és a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatától való eltérésre hivatkozással van helye. Mivel a feltételek hiánya a jelenlegi szabályozásban szereplő visszautasítási okok egyikeként sem feleltethető meg, egy újabb visszautasítási ok bevezetésével szükséges lenne annak egyértelművé tétele, hogy a nem 2020. július 1-jén vagy azt követően meghozott jogerős ítélet vagy az ügy érdemében hozott végzés ellen előterjesztett, vagy nem a Kúria 2012. január 1. után hozott és a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatától való eltérésre hivatkozással előterjesztett jogegységi panaszt vissza kell utasítani.

(6) Végül az eljárási kérdések. Igaz, nem a visszautasítási okok között, de azokhoz szorosan kapcsolódva szükséges lenne, hogy a Bszi. a jelenleg még nem szabályozott eljárásmegszüntetési rendelkezéseket is tartalmazza, valahogy úgy, hogy a jogegységipanasz-tanács az eljárást – annak bármely szakaszában – megszünteti, ha bármely okból a jogegységi panasz visszautasításának lett volna helye, illetve – nem feledkezve meg arról, hogy az eljárás kizárólag kérelemre indulhat meg – ha a panasz előterjesztője a panaszt visszavonta. Megfontolandó lehet még a megszüntetés lehetőségének megteremtése, ha a panasz előterjesztője a megszünt jogi képviselőtől pótlásáról felhívás ellenére a tanács elnöke által megállapított határidő alatt nem gondoskodik, vagy a panasszal támadott határozatot, illetve azt a határozatot, amelytől jogkérdésben való eltérésre hivatkozik a panasz előterjesztője, az Alkotmánybíróság megsemmisíti (hiszen ez nem zárható ki), figyelemmel arra, hogy ebben az esetben a megsemmisített határozattól való eltérés fogalmilag kizárt, vagy a panasz előterjesztése egyébként okafogyottá vált.

A jogkérdésben eltérés érdemi vizsgálatának néhány szempontja

Befogadott panasz esetén az érdemi vizsgálat lefolytatása kezdődik meg. Az érdemi vizsgálat első fázisában az állítások validálása történik meg, vagyis az első mozzanat a korábbi és a panasszal érintett határozat döntési tartalmának (*ratio decidendi*jének) megállapítása. Ez lényegében annak értékelése, hogy milyen jellegű ügyben (ezen belül milyen tényállás mellett) született, és mit jelent a korábbi ítéleti állásfoglalás (amelytől az eltérést a panasz állítja). A korábbi, eltéréssel érintett döntésben szereplő állásfoglalás pontos tartalmának megállapítása is értelmezést igényel, amelynek során az értelmezett jogszabály pontos szövege és az értelmezési helyzet (az a jogi helyzet, amelyre nézve értelmezték) is bemutatást igényel. Ugyanígy értelmezéssel kell megállapítani a panasszal érintett („bepanaszolt”) határozat ítéleti (vagy végzésbe írt) állásfoglalását. Jog-

kérdésben való eltérésről ugyanis alapesetben akkor beszélhetünk, ha a Kúria hasonló ügyben ugyanazt a jogszabályi rendelkezést (jogfogalmat) nem ugyanazzal a jelentéssel értelmezte (nem ugyanazt a tartalmat tulajdonította neki, nem ugyanazzal a tartalommal használta). Ebbe az is beletartozik, ha ugyanazt a jogfogalmat (rendelkezést) alkalmazta, de az eltérő eredményre vezetett, azaz ellentétes jogkövetkezményt állapított meg, vagy éppen a korábbi döntéshez képest nem állapított meg jogkövetkezményt.

Csak ezután kezdhető meg az eltérés fennállásának vagy fenn nem állásának vizsgálata. Elsőként érdemes áttekinteni azokat az egyszerű megítélésű helyzeteket, amelyekben *szinte* biztosan nem beszélhetünk eltérésről, vagyis hogy melyek azok a helyzetek, amikor az eltérés szinte automatikusan kizárható. Kizárható a jogkérdésben való eltérés, ha a két döntésben másik jogszabály másféle (más természetű, jelentésű, jellegű) rendelkezését értelmezte a Kúria (például a Ptk. és az építési törvény eltérő rendelkezéseiről volt szó, vagy a polgári jogi semmisség és a közigazgatási eljárásjogi semmisség szerepelt). Természetesen ez az összevetés csak igen ritkán lehet teljesen automatikus, hiszen eltérő jogszabályok használnak azonos vagy hasonló néven bevezetett jogfogalmakat. Szintén nehéz jogkérdésben való eltérésről beszélni, ha azonos jogszabály másféle rendelkezését értelmezi a két döntés. (A Ptk. egymástól teljesen eltérő rendelkezései, így például a semmisség és a dolog fogalma.)

Nem vezethet a jogkérdésben való eltérés automatikus elvetésére, vagyis az eltérés kérdésében érdemi vizsgálat teljes lefolytatása indokolt ugyanakkor az alábbi néhány helyzetben, amelyek súlya vagy nehézsége természetesen nem azonos. Ilyen eset, ha azonos jogfogalmat (rendelkezést) részben vagy egészben eltérő tényállás esetében alkalmazott a Kúria. Alapvető kérdéssé válik ilyenkor az eltérő tényállási elemek vizsgálata, hiszen a jogfogalmak ítéleti alkalmazásuk során mindig meghatározott tényekhez (adott ítéleti tényálláshoz) kapcsolódnak. A tényállások közötti eltérések nem minden esetben hatnak ki a jogkérdésben való eltérés megállapítására, hiszen lehetnek olyan tények, amelyek az adott jogszabályi rendelkezés alkalmazásához nem szükségesek, azaz az adott rendelkezés mikénti alkalmazása nem azon a tényállási elemen múlik, például valamely eljárásban érintett életkora egyes rendelkezések esetén döntő jelentőségű, más esetben lényegtelen. Ha a panaszban megjelölt, kérdéses (mindkét jogesetben alkalmazott, értelmezett) jogfogalom alkalmazásához nem szükséges tényállási elem tért csak el a két esetben, ez az eltérő, nem szükségszerű tényállási elem nem akadályozhatja a jogkérdésben való eltérés megállapítását. Ilyenkor a kisebb részében (a norma értelmezése szempontjából nem releváns elemében) különböző tényállás nem vezethet a jogkérdésben való eltérés hiányának megállapításához, azaz a tényállás eltérése nem akadályozza a jogkérdésben való eltérés megállapítását.

Az előzőtől különböző eset lehet az, ha az adott azonos (a korábbi és a panaszszal támadott új döntésben is felhasznált) jogfogalom (jogintézmény) alkalmazása szempontjából releváns (vagyis az adott jogi norma hipotézisében szereplő) tényállási elem tért el. Ilyenkor a jogkérdésben való eltérés nem, vagy csak rendkívül indokolt esetben állapítható meg, hiszen a Kúria nem jogkérdésben tért el a két döntés meghozatala során, hanem ténykérdésben, és ennek az eltérő lényeges (releváns) ténykérdésnek a következménye az eltérő jogértelmezési eredmény. Az előzőek speciális esete az, ha különböző jogszabály hasonló fogalmának, azaz azonos természetű rendelkezésének eltérő értelmezését állítja a panasz (például a jogvesztés fogalma, eljárási vagy anyagi jogi határidő jelentése stb.), hiszen a másik jogszabály alkalmazása okán a tényállás is más lesz. De ilyenkor is érdemi összevetést kell végezni, és annak alapján kizárni vagy megállapítani az eltérést. Természetesen ilyen esetekben is juthat arra a következtetésre a panasztanács, hogy a jogfogalmak azonos jellege ellenére nem azonos jogkérdés eltérő megítéléséről van szó, és a panasz elutasításának van helye.

A fentiek alapján nagy valószínűséggel eltér egymástól a két jogkérdés megítélése (azaz a Kúria korábban közzétett határozatától jogkérdésben eltért), ha egyrészt azonos jogfogalom azonos tényállás esetére való alkalmazása tér el úgy, hogy a két döntés más értelmet tulajdonított a jogszabály jelentésének. Másik esetkör lehet, ha azonos jogfogalom azonos tényállás esetére való alkalmazása tér el úgy, hogy a két döntés azonos jelentést tulajdonít a jogszabály értelmezett rendelkezésének, de abból más következtetést vont le (más jogkövetkezményt rendelt el). Harmadrészt pedig azonos jogfogalomnak, jogintézménynek csak részben azonos tényállás esetére való alkalmazása tér el úgy, hogy a két döntés más értelmet tulajdonított a jogszabály jelentésének, de a tényállásbeli eltérés nem releváns.

Néhány módszertani dilemma és a továbbfejlesztés további irányai

(1) Az új jogegységipanasz-eljárás bevezetése, és főként a jogkérdésben a Kúria közzétett határozatától való eltérésnek a perrendekben önálló felülvizsgálati jogalkapként való megjelenése miatt a Kúriának és az alsóbíróságoknak is változtatniuk kell gyakorlatuk bizonyos vonásain, más szóval a szokásaikon. Röviden áttekintem, hogy melyek ezek a szokások, illetve milyen problémákkal kell szembenéznie ezeknek a bíróságoknak, és milyen megoldások javasolhatók. Az eddigi gyakorlattal ellentétben, amikor a bíró megtehetette, hogy az adott területen vezető jogeseteket még a fél hivatkozása ellenére is ignorálta, ezt a továbbiakban nem teheti meg. Ha a fél valamilyen jogesetre hivatkozik, a bírónak érdemben reflektálnia kell erre. Az érdemi reflexió nem merülhet ki abban, hogy

csak annyit mond, hogy „eltérő tényállás mellett született” a hivatkozott eset, azt is ki kell fejtenie, hogy milyen tényállási elemek, és az ezekhez kapcsolódó milyen jogi minősítés miatt tér el a két eset.

(2) Fel fog vetődni az a kérdés, hogy van-e „erőssorrend” az egyes határozatfajták között. A bírósági hierarchiából következik, hogy a kúriai ítéletek privilegizált helyzetet élveznek, amely főként amiatt vethet fel problémákat, hogy a tábláknak saját jogesetközli fórumaik vannak, amelyekben ráadásul szerkesztett, fejléccel ellátott ítéleteket tesznek közzé. (Ezek a széles körben hivatkozott BDT-k). A szerkesztett kúriai ítéletek státusza is kérdéses lehet a jövőben. A BH-k nyilván nem fognak kevesebbet érni, mint a nem szerkesztett ítéletek, de a jogalkotói szándék egyértelmű abban a tekintetben, hogy többet sem.

A közzétett esetek szerkesztői összefoglalója, a „fejrész” megítélése többféle formában is jelentkezni fog. A fejrészek (de még a Kúria ítélkező tanácsa által a döntésben megállapított elvi tartalmak sem) nem jogszabályi rendelkezések, segíthetik ugyan a megértést, a jogeset *ratió*jának meghatározását, de nincsen kitüntetett normatív szerepük sem abban a tekintetben, hogy a jogesetből ne lehetne más elvi magot megfogalmazni, sem abban, hogy a kiemelt rész nagyobb kötőerővel bír. A Kúria határozatai egyenrangúak, és a „fejrészesekből” ugyanolyan gondossággal kell a teljes ítélet tényállását megérteni és a szabály megkonstruálásakor figyelembe venni, mint a fejrészrel nem ellátottakból.

(3) Feladatként jelentkezik az absztrakt eszközök (absztrakt jogegységi döntés, kollégiumi vélemény, kollégiumvezetői értekezleti állásfoglalások) státusza. De talán ennél is komolyabb kihívás a „normál” jogegységi határozatok és a jogegységipanasz-határozatok viszonyának egyértelmű rendezése. Nemcsak amiatt, mert a panaszhatározat mindenkor szükségszerűen vegyes tanácsban születik meg, hiszen az adott ügy szakágától különböző, „külső” tagok száma elég alacsony (egy-egy fő), ami persze nem jelenti azt, hogy ne lehetne a tanácsokat teljesen, akár paritásos alapon vegyessé tenni. Hanem azért, mert a Kúria közzétett határozatától való eltérést megállapító érdemi jogegységipanasz-határozatban a panasztanács a Bszi. értelmében mindig dönt a bíróságokra kötelező értelmezésről is (ez lehet a korábbi, eltéréssel érintett, de lehet az új, az eltérő értelmezés), döntése azonban csak meghatározott esetben „jogegységi határozat hatályú”, és csak ilyenkor kell közzétenni a *Magyar Közlöny*ben.²⁰ Az természetesen nem kérdés, hogy egy normál jogegységi határozatot csak újabb jogegységi határozattal lehet

²⁰ Akkor, ha a panasszal támadott határozatot hatályában fenntartja, mert a megállapított eltérés indokolt volt, illetve akkor, ha megállapítja ugyan „az eltéréssel okozott jogsértést”, de a panasszal támadott határozatot hatályában fenntartja. Ez utóbbinak Bszi.-ben írt esete az, amikor a panaszt olyan ügyben nyújtották be, amelyben törvény a bíróság eljárására legfeljebb ötnapos határidőt állapít meg (például választási ügyben) vagy más törvény így rendelkezik.

formálisan hatályon kívül helyezni vagy megváltoztatni,²¹ de vajon a materiális, tartalmi „hatályon kívül helyezés” megtörténhet-e egy jogegységi határozat hatályú panaszhatározatban azzal, hogy abban a panasztanács másféle értelmezést erősít meg, mint amely egy jogegységi határozatban szerepel?

Megítélésem szerint a Bszi. néhány szabálya eligazít bennünket ebben a kérdésben, így azt a választ kell adnunk, hogy ilyen, materiális hatályon kívül helyezés nem történhet meg, a jogegységi határozatot a panasztanács nem, csak a megfelelő összetételű jogegységi tanács helyezheti hatályon kívül vagy módosíthatja. Egyrészt jogegységi indítványnak van helye, ha a joggyakorlat továbbfejlesztése vagy az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében elvi kérdésben jogegységi határozat meghozatala, korábban meghozott jogegységi határozat megváltoztatása vagy hatályon kívül helyezése szükséges.²² Másrészt ennél is jelentősebb érv az, hogy az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdése értelmében a Kúria által hozott jogegységi határozat a bíróságokra, így magára a Kúriára és annak jogegységi panasz ügyében ítélkező tanácsára is kötelező. Igaz, hogy a jogegységipanasz-tanács említett határozatai jogegységi határozat hatályúak, de az Alaptörvény rendelkezése alapján a normál jogegységi határozat kötelező jellege ezt megelőzi. Így panaszügyben hozott, bár jogegységi határozat hatályú döntés nem lehet ellentétes korábbi jogegységi határozattal.

(4) Lényeges viszont, hogy a Bszi.-be illesztett autonóm, nem perrendi szabályozás néhány alapvető működési kérdést nem rendez jelenleg. Így a már megfogalmazott javaslatok mellett érdemes lenne annak kifejezett szabályozása, hogy a jogegységipanasz-tanács a határozatát zárt tanácskozás után szavazással hozza meg, méghozzá – a választási eljárásából ismert megoldással – tartózkodó szavazat nélkül, egyszerű szótöbbséggel. A határozathozatalra vonatkozó részletszabályokat a jogbiztonság elvének érvényesülése érdekében szükséges elsősorban rögzíteni, míg annak rögzítése is, hogy a tanács a határozatát egyszerű szótöbbséggel hozza meg, elsősorban a tisztességes eljáráshoz való joggal szoros összefüggésben álló társasbíráskodás követelményére figyelemmel indokolt. Az eljárásrend és az alkotmányossági döntéshozatalhoz részben közelítő karaktere miatt, továbbá az Alaptörvényben deklarált bírói függetlenség elvével összhangban meg lehetne fontolni annak lehetőségét, hogy a tanács tagja eltérő álláspontját (azaz eltérő

²¹ Legalábbis erre következtethetünk a Bszi. 34. § (4) és (5) bekezdése rendelkezéseiből, illetve ebből is, hiszen e szabályok külön rendelkeznek arról, hogy a jogegységi tanács elnöke a Kúria elnöke vagy elnökhelyettese és a tanács maga a Kúria teljes kollégiuma, ha a jogegységi eljárás célja korábban meghozott jogegységi határozat megváltoztatása vagy hatályon kívül helyezése.

²² Bszi. 32. § (1) bekezdés *a)* pont. A *b)* pont szerinti eset (a Kúria valamely ítélkező tanácsa jogkérdésben el kíván térni a Kúria Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozattól) itt nem jöhet szóba, mert bár a jogegységipanasz-tanács is ítélkező tanács, az eltérés nem közzétett eseti határozattól, hanem jogegységi határozattól történne.

véleményét és annak indokait) az indokoláshoz csatolhassa. Ez nem jelentené feltétlenül az alkotmánybíráskodásban ismert különvélemény vagy párhuzamos indokolás elnevezéseket, hiszen nem a formának van elsősorban jelentősége, hanem annak, hogy a tanácskozásban felmerült és kialakult eltérő jogi érvelés a nyilvánosság számára is megismerhető legyen, és ezzel hozzájáruljon a jogi gondolkodás fejlesztéséhez.

(5) Egyáltalán nem lényegtelen kérdés a tanács munkájának előkészítésére, szervezésére vonatkozó – jelenleg hiányzó – hatáskör egyértelmű szabályozása. Az eljárás *sui generis* természetére tekintettel (azaz nem valamely perrendben szabályozott, autonóm karaktere okán) szükséges annak a Bszi.-ben való külön rögzítése, hogy a tanács elnöke jogosult a tanács vezetésével és munkájának szervezésével összefüggő valamennyi kérdés önálló eldöntésére, illetve intézkedések önálló megtételére. Az lehet a jó megoldás, ha az elnök (és ez alatt nem a Kúria elnökét, hanem az adott panasztanácsot vezető elnököt kellene érteni) ennek keretében minden olyan intézkedést megtehet, és minden olyan végzést meghozhat, amit a jogegységi panasz alapjául szolgáló eljárás szabályai nem utalnak kifejezetten a tanács hatáskörébe.

(6) A jogegységi panasz alapjául szolgáló határozat számos okból tartalmazhat több különböző, egymástól egyébként jól elkülöníthető döntést az azokhoz tartozó indokolásokkal együtt. A jelenlegi szabályozás nem kezeli egyértelműen, hogy abban az esetben, ha a jogegységi panasz csak a támadott határozat egy részét érinti, akkor a határozatot egészében hatályon kívül kell helyezni, vagy a „többen a kevesebb” jogelv alapján lehetőség van annak részbeni hatályon kívül helyezésére is. A jogalkotás alapvető követelménye, hogy a jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhetőnek kell lennie, ezért szükséges lenne rögzíteni azt, hogy ha a jogegységi panasz csak a támadott határozat egy részét érinti, lehetőség van a határozat részbeni hatályon kívül helyezésére is. További finomítást érdemlő része a szabályozásnak a jelenlegi csonka indokolás kérdése. Ha a jogegységipanasz-tanács megállapítja, hogy a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben nem történt eltérés, a jogegységi panaszt elutasítja, és a határozat indokolásának az alkalmazott jogszabályok feltüntetése mellett elegendő csak erre a körülményre utalnia.²³ A határozatok indokolásának kötelezettsége a tisztességes eljáráshoz való alkotmányos alapjogból eredő követelmény az eljáró bírósággal szemben. A jogállamelv és annak integráns részét alkotó jogbiztonság követelményéből is levezethető, hogy valamennyi félnek és jogkereső állampolgárnak joga van tudni, hogy a közhatalmat gyakorló szervek – így a bíróság is – milyen indokok alapján hozzák meg döntésüket. Erre figyelemmel, amennyiben a Kúria megállapítja, hogy a jogegységi panasszal támadott határozatban a Kúria közzé-

²³ Bszi. 41/C. § (3) bekezdés.

tett határozatától jogkérdésben nem történt eltérés, és ezért a jogegységi panaszt elutasítja, a határozat indokolásában bizonyosan nem elegendő – az alkalmazott jogszabályok feltüntetése mellett – erre a körülményre utalnia, hanem annak okát röviden ki kell fejtenie. A jogbiztonság és a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesülése érdekében tehát az elutasító határozat indokolásából ki kellene derülnie, hogy az adott jogkérdés vonatkozásában a megtámadott határozat és a hivatkozott közzétett határozat között miért nem volt eltérés.

*

Hogy aztán e fent előhozott kérdéseket a gyakorlat miként dönti el, mind az elméleti, mind a tételes jogi jogtudomány művelői számára elegendő kutatni-, értelmezni-, megválaszolni- adnak majd. E kérdésfeltevésekben és a válaszok keresésében bizonyára komoly szerepe lesz majd Cs. Kiss Lajos professzor úrnak, az elméleti jogtudomány kiváló művelőjének, akit 65. születésnapja alkalmából ezzel a tanulmánnyal köszönt a szerző.

Felhasznált irodalom

- Blutman László: Az alapjogi teszt a nyelv fogságában. *Jogtudományi Közöny*, 67. (2012), 2. 145–156. Online: <http://juris.oldportal.u-szeged.hu/download.php?docID=15129>
- Osztovits András: Törvénymódosítás a bírósági joggyakorlat egységesítése érdekében – jó irányba tett rossz lépés? *Magyar Jog*, 67. (2020), 2. 72–80. Online: https://hvgorac.hu/Osztovits_Andras_Torvenymodositas_a_birosagi_joggyakorlat_egysegesítése_erdekeben_jo_iranyba_tett_rossz_lepes
- Pozsár-Szentmiklósy Zoltán: Érvelés alapjogi jogvitákban. *Iustum Aequum Salutare*, 13. (2017), 2. 105–119. Online: http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/20172sz/09_PozsarSzentmiklosy_IAS_2017_2.pdf
- Sólyom László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Budapest, Osiris, 2001.
- Varga Zs. András (2020): Tíz gondolat a jogegységről és a precedenshatásról. *Magyar Jog*, 67. (2020), 2. 81–87. Online: https://hvgorac.hu/Varga_Zs_Andras_Tiz_gondolat_a_jogegysegről_es_a_precedens_hatasról